

Atıf/ Citation:

Öksüz, Mustafa. Kitap Değerlendirmesi *Kudüs Meğâribe Mahallesi*, Hasan Hüseyin Güneş. *İsrailiyat: İsrail ve Yahudi Çalışmaları Dergisi*, no. 1 (Kış 2017): 149-151.

KUDÜS MEĞÂRİBE MAHALLESİ

MUGHRABI (MOROCCAN) QUARTER OF JERUSALEM

Mustafa ÖKSÜZ

Dr.,
mustafaoksuz34@hotmail.com

Makale Türü: Kitap Değerlendirmesi¹

Gönderim Tarihi: 30/12/2017, Kabul Tarihi: 31.12.2017

Güneş, Hasan Hüseyin. *Kudüs Meğâribe Mahallesi* Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü, 2017.

Osmanlılar, selefleri İslam sultanlarının vazetmiş olduğu kanunları, adetleri, ananeleri ve vakıfları muhafaza noktasında takdire şâyan bir gayretin içinde bulunmuşlardır. Bu tutum şüphesiz İslam mirasının ve tarihi hafızanın kesintiye uğramadan devamlılığına katkı sağlayarak Müslüman kimliğinin şekillenmesinde mühim rol oynamıştır.

Salahaddin Eyyûbi'nin oğlu Melik Efdal tarafından vakfedilen ve bu özelliğiyle İslam Dünyası'nda ve hatta tarihinde müstesna bir yere sahip olan Meğâribe Mahallesi, 1967 yılında İsrail tarafından tahrip edilip ortadan kaldırılıncaya kadar İslam mirasının ve tarihi hafızanın devamlılığını gösteren örneklerden biriydi. Kudüs'ün Osmanlı egemenliğiyle tanışmasından sonra da vakıf mahallesi olma özelliğini devam ettiren Meğâribe, tayin edilen vakıf şartlarına göre varlığını sürdürmüştür.

Hasan Hüseyin Güneş tarafından doktora tez çalışması olarak hazırlanan ve elden geçirilerek basıma hazırlanan eser, Önsöz (11-13), Giriş (17-32) ve beş bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde araştırmanın metodolojik çerçevesi belirtilerek konusu, amacı, kapsamı, araştırmada kullanılan yöntem/teknikler ve kaynaklar ele alınmıştır. Yazar "Osmanlı idaresindeki Arap eyaletlerine dair yapılan araştırmaların daha çok şehir araştırmaları şeklinde olduğunu ve mahalle gibi şehrin alt birimi üzerinden yeterince araştırmalar yapılmadığını" vurgulayarak araştırmanın amacının "Kudüs'te belirgin ayırıcı

¹ Bu kitabı ait bir değerlendirme Vakıflar Dergisi'nin Aralık 2017 tarihli 48.ci sayısında bazı hatalar ve tarafıma ait olmayan cümlelerle yayımlanmıştır. Hatalar tashih edilerek aslına uygun bir şekilde yeniden neşredilmesi uygun görülmüştür.

özellikleri olan Meğâribe mahallesinin ve Meğâribe cemaatinin söz konusu ayırt edici toplumsal yapısını ortaya koymak” olduğunu belirtir.

Şehir ve Mahalle başlığını taşıyan birinci bölümde (35-62) “İslam Şehri Tartışmalarına” Farabi ve İbni Haldun üzerinden değinilerek Eugen Wirth, A. H. Hourani ve G. E. Von Grunebaum’un tezleri değerlendirilmiş ve bu bağlamda bir Osmanlı şehrinin niceliği/ niteliği üzerinde durulup mahalle tartışmalarına girilmiştir. Yazarın bu bölümde şehir ve mahalle tartışmalarına değinmesi, çalışmasını teorik bir temele dayandırmak istemesinden ve “Meğâribe mahallesinde oturmak, yaşamak onun cemaatine mensûp olmak nasıl bir şeydi?” sorusuna cevap bulma arzusundan kaynaklanmaktadır.

Meğâribe’nin Kudüs’e İskânı Demografik ve İktisadi Yapısı adlı üçüncü bölümde (65-105) mahallenin kuruluşu ve buraya adlarını veren cemaat hakkında etraflıca malumat verilmiştir. Haçlı işgali esnasında Mağrîbîlerin rahat bir şekilde Kudüs’e girmesi ve Haçlılarla tesis ettikleri dostluk dikkat çekicidir. Yazar “henüz vakıf tesis edilmeden evvel Kudüs’te Meğâribe Mahallesi olarak bir yerleşim biriminin varlığının tanındığını söylemek mümkündür.” diyerek vakıflaşma sürecinden çok önce başlayan bir iskânın mevcudiyetine işaret etmiştir. Vakıanın daha iyi anlaşılması bağlamında şehirdeki diğer mahallelere ve nüfuslarına da değinilmiştir.

Meğâribe Mahallesi’nin Yönetimi ve Cemaatinin İçtimai Yapısı başlıklı üçüncü bölümde (109-143) mahallenin idaresi, müntesiplerinin tereke mevzusu, şeyhin vazifeleri, evlilikler, boşanmalar, ölümler ve cemaatin/mahallenin kimlik bilinci ele alınmıştır. Özellikle tereke konusunun mahallenin yöneticileriyle şehrin idarecilerini zaman zaman karşı karşıya getirdiği ve bu konuda İstanbul’a muhtelif şikâyetlerin gittiği devrin kaynaklarından takip edilmektedir. Yerel idarecilerle mahallelinin tereke konusundaki mücadeleleri, kimliğin muhafazasını ve mahallenin devamlılığını sağlayan etkenlerden biri olmuştur. Böylece hariçten gelen müdahalelerle mahallenin yapısının değişmesi ve kimliğin yok olması engellenmiştir.

Dördüncü bölüm (147-163) Meğâribe Mahallesi ve İlişki Ağlarını ele almaktadır. Kentin içinde ve dışında tesis edilen ağlar, mahallenin çevresiyle nasıl bütünleştiğini göstermektedir. Özellikle Aynu Kârim Köyü’nün başta buğday olmak üzere çeşitli ihtiyaçların karşılanması noktasındaki rolü, mahallenin şehrin içine hapsolmediğine ve kırsal yaşamla ilişkisinin canlı olduğuna işaret etmektedir. Ayrıca mahallenin kökenlerinin bulunduğu Mağrib ile alakasının başta hac olmak üzere çeşitli vesilelerle devam etmesi, bir kopuş yaşanmadığının delilidir denebilir.

Kurumlar ve Yapıtlar başlıklı beşinci bölümde (167-184) ilmi müesseselere, camilere, hângâhlara ve zâviyelere değinilmiştir. Efdaliye ile Fahriye medreselerinin mali gelirleri ve idari işleyişi tarihi bağlamında ele alınmıştır.

Bugün Aęlama Duvarı olarak bilinen fakat adı Burak Duvarı olan yer, mahallenin Mescid-i Aksa'yla doğu sınırını teşkil etmektedir. Dolayısıyla Meğâribe'nin Harem-i Şerif'in kısmen bir parçası sayılabileceği yazar tarafından ileri sürülmüştür.

Sonuç kısmında (185-189) Meğâribe Mahallesi'nin vakıf olması yönüyle İslam Dünyası'nda bir benzerinin bulunmadığı, yabancılara kapalılığı ve sadece Maęribîlere açık oluşu belirtilmiştir. XVI. yüzyıl boyunca Kudüs'ün gelişiminden ve değişiminden etkilenmesine rağmen kaybolmayıp varlığını devam ettirmesi, kendine has geniş bir mekâna sahip olmasından kaynaklandığı yazar tarafından vurgulanmıştır.

Sonuç olarak eser, artık bugün kendisinden neredeyse bir iz kalmamış mahallenin öyküsünü dönemin kaynakları zaviyesinden anlatarak tarih alanında mahalle çalışmalarına katkı sağlamaktadır.